

PIOTR KARDYŚ – KIELCE

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ ARCHIWUM DIECEZJALNEGO IM. BŁ. WINCENTEGO KADŁUBKA W KIELCACH

Rocznica rejestracji Towarzystwa (luty 2014 r.) skłania do podjęcia próby podsumowania jego działalności, ale też do upowszechnienia o nim wiedzy wśród czytelników pisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” i szerzej, wśród zainteresowanych działalnością stowarzyszeń ludzi świeckich¹, tak ważnych w historii społeczno-religijnej Kościoła. Zwłaszcza że działalność ta, mająca charakter nieformalny w tym sensie, że Towarzystwo nie będąc zarejestrowane w KRS, praktycznie już funkcjonowało, zaczęła się znacznie wcześniej. Mianowicie 9 października 2012 r. o godz. 16.30 miało miejsce zebranie założycielskie sympatyków Archiwum Diecezjalnego w Kielcach. Inauguracyjny referat pt. *Kult bł. Wincentego Kadłubka* wygłosił ks. prof. dr hab. Daniel Olszewski. Łatwo się domyśleć, że związane to było z planowanym przyjęciem bł. Wincentego Kadłubka za patrona powstającego Towarzystwa. Ta postać wybitnego historiografa i naukowca, a także biskupa krakowskiego, a ostatecznie cystersa jędrzejowskiego, wiąże się ściśle z celami naukowymi, popularyzatorskimi i religijnymi Towarzystwa, oraz ma związek z diecezją kielecką w obecnym kształcie terytorialnym (patron diecezji; pochowany na terenie archiopactwa w Jędrzejowie).

Towarzystwo działa na mocy ustawy *Prawo o Stowarzyszeniach*, z dnia 7 kwietnia 1989 r.² oraz, jako organizacja katolicka, na mocy ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego z dnia 17 maja 1989 r.³ Swoje cele ma

¹ Zob. Archiwum Diecezjalne w Kielcach (dalej: ADK), Dekret bpa Kazimierza Ryczana w sprawie powołania Asystenta Kościelnego dla Prywatnego Stowarzyszenia Wiernych o nazwie „Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. Bł. Wincentego Kadłubka” z dnia 11 X 2013 roku. Także na stronie internetowej ADK: <http://www.archiwum.diecezja.kielce.pl/> Decyzja Sądu Rejonowego w Kielcach z dnia 10.02.2014 r. o wpisaniu do KRS. ADK, Dokumentacja kancelaryjna, brak sygn.

² Dz. U. nr 20 z 1989 r., poz. 104, z późniejszymi zmianami.

³ Tamże, poz. 154.

zakreślone przede wszystkim w statucie⁴, który mówi o wspieraniu i promocji działalności Archiwum Diecezjalnego w Kielcach; trosce o archiwa i biblioteki kościelne na terenie diecezji kieleckiej; popularyzacji wiedzy o archiwach i archiwaliach oraz o historycznych zbiorach bibliotecznych; budowaniu świadomości historycznej oraz ukazywaniu roli Kościoła katolickiego w historii narodu i państwa; upowszechnianiu wiedzy o historii Kościoła, o świętych i błogosławionych oraz o osobach pracujących dla dobra Kościoła i archiwum związanych z diecezją kielecką; poszerzaniu grona miłośników i sympatyków Towarzystwa. Ten sam dokument informuje, w jaki sposób należy realizować te cele. Przede wszystkim poprzez organizowanie cyklicznych zebrań, spotkań i imprez gromadzących członków Towarzystwa oraz sympatyków; udzielanie pomocy archiwom i bibliotekom kościelnym w porządkowaniu i inwentaryzacji ich zbiorów; organizowanie lub inicjowanie zjazdów, konferencji, dyskusji, wycieczek oraz pielgrzymek związanych z celami Towarzystwa; gromadzenie zbiorów dokumentujących przeszłość i teraźniejszość diecezji kieleckiej; działalność wydawniczą w zakresie dokumentacji archiwalnej i innych publikacji mających na celu upowszechnianie wiedzy o diecezji kieleckiej; prowadzenie szkoleń, inicjowanie wszelkiego rodzaju odczytów, spotkań autorskich, imprez, wystaw, konkursów, wynikających z zadań i działalności Towarzystwa; działania na rzecz wzmocnienia więzi międzyludzkich i międzypokoleniowych; współpracę z urzędami, instytucjami, zrzeszeniami oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie objętym celem Towarzystwa; informowanie opinii publicznej o podejmowanych działaniach za pośrednictwem środków masowego przekazu.

Od pierwszego spotkania TPADWKK prowadzi regularną działalność popularyzującą historię Kościoła, w szczególności małopolskiego i obecnej diecezji kieleckiej, poprzez referowanie wyników badań nad: archiwami instytucji kościelnych⁵, bibliotekami tychże instytucji i księgozbiorami ludzi Kościoła⁶, sze-

⁴ Zob. strona internetowa ADK: www.archium.diecezja.kielce.pl/index.php/historia-archiwum-diecezjalnego-w-kielcach/statut (dostęp: 17.02.2015 r.).

⁵ Referat w dniu: 13.11.2012 r.: Piotr Kardyś, *Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (XIII-XX w.)*; 12.03.2013 r.: ks. Anzelm Weiss, *O roli archiwum diecezjalnego*; 10.09.2013 r.: ks. Andrzej Kwaśniewski, *Geneza akt Konsystorza Kieleckiego (XVIII/XIX w.)*; 10.12.2013 r.: s. Danuta Kozieł CSFN, *Specyfika zasobu i troska o kształtowanie archiwum zakonnego na przykładzie Archiwum Prowincji Krakowskiej Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu*; 14.01.2014 r.: ks. Andrzej Kwaśniewski, *Dziewięć skarbów Kościoła Kieleckiego. Stan badań nad zbiorem rubrycel i schematyzmów Archiwum Diecezjalnego w Kielcach*; 09.12.2014 r.: Waldemar Kowalski, *Mieszkańcy Pińczowa do połowy XVII wieku w świetle najstarszych ksiąg metrykalnych: struktura zawodowa i etniczna*; 13.01.2014 r.: Lech Frączek, *Zasób Archiwum Parafialnego w Przylęku Szlacheckim*.

⁶ Referat w dniu: 08.01.2013 r.: Krzysztof Klata, *Inkunabuły zachowane w Bibliotece Parafialnej w Proszowicach*; 11.02.2014 r.: Krzysztof Bracha, *Rękopisy biblioteczne Kapituły Kieleckiej (XIV-XV w.)*; 11.03.2014 r.: Agnieszka Fluda-Krokos, *Szczątki biblioteki i archiwum po klasztorze augustianów-eremitów w Książu Wielkim*; 08.04.2014 r.: ks. Andrzej Kwaśniewski, *Starodruki z księgozbioru kanonika kieleckiego Wojciecha Strzemeskiego (XVI w.)*; 10.06.2014 r.: tenże, *Biblioteka kapitulna u progu reformy trydenckiej – pomnik kultury intelektualnej miasta Kielce*; 09.10.2014 r.: ks. Jacek Kapuściński, *Piśmiennictwo historyczne duchowieństwa diecezji częstochowskiej*.

roko rozumianą kulturą religijną diecezji i Kościoła powszechnego⁷, wreszcie na temat zaangażowania Kościoła i jego ludzi w walkę o niepodległość oraz w przetrwanie substancji kulturowej⁸. Dotychczasowe⁹ 22 referaty były wyrazem współdziałania Towarzystwa i Archiwum w ramach realizowania Programu naukowego *Rola Kościoła jako wychowawcy i stróża kultury narodowej*. Zarówno opisane wyżej działania, jak i wymienione w dalszej części, wynikają m.in. z dekretu bpa Kazimierza Ryczana z 7 października 2013 r., którym powołane zostało Studium Historii Diecezji Kieleckiej (dalej: SHDK)¹⁰. Było to bezpośrednie nawiązanie do statutu Archiwum Diecezjalnego nadanego przez bpa Czesława Kaczmarka w 1939 r.¹¹ W paragrafie 9 tego dokumentu czytamy o obowiązku przeprowadzania ćwiczeń upowszechniających wiedzę o archiwaliach, porządkowaniu, katalogowaniu i opracowaniu naukowym materiałów archiwum¹².

Kolejnych kilka spotkań poświęconych było dyskusji w gronie członków i sympatyków, a dotyczyły statutu i wyboru władz oraz uruchomieniu przy Archiwum kursu przewodników diecezji kieleckiej. Zwłaszcza nabór i zorganizowanie wspomnianego kursu, którego zajęcia odbywają się przy dużej frekwencji już drugi rok (ok. 60 słuchaczy), było wielkim wyzwaniem. Zajęcia w formie wykładów, konwersatoriów oraz ćwiczeń warsztatowych w pracowni archiwum i innych instytucjach kościelnych na terenie diecezji koncentrowały się/i wciąż koncentrują na historii Kościoła partykularnego. Przyczyniły się one ponadto do tego, że uczęszczający na wykłady oraz ćwiczenia kursowe niektórzy z członków TPADWKK uzupełnili swoją wiedzę z zakresu historii Kościoła i obecnie z większym zaangażowaniem oraz skutecznością działają na niwie archiwistyki (przy inwentaryzacji i oczyszczaniu akt do udostępniania). To właśnie spośród

⁷ Referat w dniu: 11.12.2012 r.: Prezentacja książki ks. Tomasza Gocela: *Duszpasterstwo w diecezji kieleckiej w latach II wojny światowej 1939-1945*; 11.06.2013 r.: Anna Bernacka, *Kult świętych patronów w prepozyturze kieleckiej w XVII-XVIII wieku*; 13.05.2014 r.: ks. Adam Wilczyński, *Problemy filologiczne i teologiczne w tłumaczeniu moralii św. Grzegorza Wielkiego*; 08.07.2014 r.: ks. Kazimierz Długosz, *Brazylijska Polonia - przeszłość i teraźniejszość*; 04.11.2014 r.: Urszula Oettingen, Jerzy Szczepański, *Cmentarze kieleckie. Stan badań i problemy badawcze*.

⁸ Referat w dniu: 12.02.2013 r.: Wiesław Caban, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej i kieleckiej wobec Powstania Styczniowego*; 14.05.2013 r.: Mariusz Śledzik, *Woda w służbie człowieka*; 09.09.2014 r.: Ryszard Gryz, *Wojenne zniszczenia katolickich obiektów sakralnych diecezji kieleckiej na tle ogólnopolskim (1939-1945)*.

⁹ Mam tu na myśli termin pisania sprawozdania, tj. luty 2015 r.

¹⁰ Zob. strona internetowa ADK: <http://www.archiwum.diecezja.kielce.pl/index.php/studium-historii>, (dostęp: 17. 02. 2015 r.)

¹¹ *Erekcja Archiwum Diecezjalnego*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny”, 26 (1939) s. 162-169; *Statut organizacyjny i regulamin Archiwum Diecezjalnego w Kielcach*, Kielce 1939.

¹² Por. H.E. Wyczawski, *Polskie archiwa kościelne*, w: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. 2, Lublin 1969, s. 57-101; T. Zahajkiewicz, *Archiwa kościelne, ich znaczenie i zadania*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej: ABMK), 58 (1989) s. 7-10; tenże, *Polskie archiwa kościelne – liczące się zasoby i obiekt zainteresowań badawczych*, ABMK, 70 (1998) s. 11-15; R. Prejs, *Zasoby archiwalne Kościoła w przekazywaniu kultury*, ABMK, 86 (2006) s. 65-73; tenże, *Archiwum kościelne. Rola i znaczenie jako miejsca przechowywania dokumentów przeszłości*, ABMK, 97 (2012) s. 209-216.

członków naszego Towarzystwa utworzony został zespół prowadzący prace przy oczyszczaniu akt, ich selekcji ze względu na przynależność zespołową w obrębie zgromadzonych niegdyś w sposób chaotyczny poszytów i teczek¹³ oraz wstępne zabezpieczenie i drobne naprawy. Należy w tym miejscu wspomnieć, iż wykładowcy SHDK również należą do TPADWKK.

W tym zakresie młodszym „dzieckiem” jest kurs zorganizowany w Miechowie (ok. 80 słuchaczy), w tamtejszym opactwie bożogrobców. Jego celem jest odpowiednie przygotowanie miejscowych miłośników historii Kościoła do obsługi ruchu pielgrzymkowego i turystycznego, pod kątem znajomości dziejów Zakonu Bożego Grobu i ich roli w kulturze. Także i w tym przypadku, znaczącą część kursantów stanowią osoby należące do TPADWKK.

Wyjątkowym spotkaniem, o znaczeniu ogólnopolskim, było otwarcie w listopadzie 2013 r. komputerowej bazy 300 000 zdjęć z ksiąg metrykalnych diecezji kieleckiej znajdujących się w magazynie Archiwum Diecezjalnego¹⁴. Dzięki temu bezcenne skarby przeszłości mogą być bez ograniczeń udostępniane poszukiwaczom informacji genealogicznych, badaczom demografii, osadnictwa, społeczności lokalnych i podstawowych struktur kościelnych – parafii, jak również amatorom poszukującym własnych „korzeni”, bez ryzyka ich zniszczenia i przepadnięcia.

Towarzystwo zadbało również o integrację swoich członków, organizując wyjazdy do domów rekolekcyjnych, połączone ze wspólną modlitwą i zwiedzaniem ważnych miejsc z punktu widzenia historii Kościoła i Polski.

Osobną kartę na polu archiwistyki zapisało Towarzystwo uczestnicząc czynnie w zorganizowaniu i przeprowadzeniu ogólnopolskiej konferencji naukowej o rubrycelach i elenchusach Kościoła katolickiego na ziemiach polskich¹⁵.

TPADWKK nie działa w próżni, i bynajmniej nie mam tu na myśli wsparcia, jakiego udzielają mu Kuria Diecezjalna w Kielcach i duchowieństwo diecezjalne. Chodzi tu o szereg stowarzyszeń i instytucji wspomagających Towarzystwo oraz Archiwum Diecezjalne zarówno w działaniach statutowych, jak i tworząc wokół atmosferę przyjaźni i pomocniczości. Ich lista jest obszerna, a kolejność nie jest wyznacznikiem ważności, a świadczy jedynie o dobrej współpracy. Są to: Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Świętokrzyski Instytut Teologiczny w Kielcach, Archiwum Państwowe w Kielcach, Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach, Muzeum Historii Miasta Kielc, Ośrodek Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Koło Historyczne Wyższego Seminarium

¹³ M. Dębowska, *Problem zespołowości w praktyce archiwów kościelnych*, ABMK, 81 (2004) s. 49-57; też, *Poszanowanie zasady przynależności zespołowej w archiwach Kościoła katolickiego w Polsce – problem rzeczywistości czy wydumany?*, „Archiva Ecclesiastica”, 2 (2005) s. 5-12.

¹⁴ Wykonanie zdjęć, ich cyfrowe opracowanie i umieszczenie w bazach danych zlokalizowanych na komputerach w pracowni ADK było możliwe dzięki społecznej pracy członków TPADWKK i Świętokrzyskiego Towarzystwa Genealogicznego ŚWIĘTOGEN.

¹⁵ Szczegółowe omówienie konferencji zob. S. Konarska-Zimnicka, *Konferencja naukowa „Rubrycele i schematyzmy Kościoła w Polsce”*. Kielce 23-25 maja 2014, ABMK, 102 (2014) s. 437-446.

Duchownego w Kielcach, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Skarżysku-Kamiennej, Muzeum Diecezjalne w Kielcach, Świętokrzyskie Towarzystwo Genealogiczne ŚWIĘTOGEN, Duszpasterstwo Akademickie Wesola 54, Parafia pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego w Kielcach, Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Kieleckiej Dom Księży Emerytów.

Zawarte w statucie Towarzystwa postulat informowania opinii publicznej o podejmowanych działaniach za pośrednictwem środków masowego przekazu realizowany jest poprzez współdziałanie i patronat medialny Wydawnictwa JEDNOŚĆ, Niedziela kielecka, RADIOeM i Tygodnik Kielce.pl.

Spośród sześćdziesięciu kilku członków (stan osobowy na luty 2015 r.) TPA-DWKK ponad ⅔ to osoby świeckie, przy czym można stwierdzić, że właśnie one są kluczowe, aby sprawnie i skutecznie można było realizować cele religijnej organizacji pożytku publicznego, opierającej się o pracę społeczną swoich członków. Ponadto, dominująca obecność osób świeckich powoduje, że Towarzystwo ma charakter otwarty, nie tworzy sztucznych barier pomiędzy członkami a sympatykami, czy wręcz przygodnymi słuchaczami, którzy idąc za własną intuicją lub za cudzą namową byli świadkami referatów i nierzadko zabierali głos w dyskusjach.

Plany Towarzystwa na przyszłość bliższą i nieco dalszą zakładają przede wszystkim uruchomienie długo oczekiwanej w naszym środowisku serii wydawniczej o nazwie *Biblioteka Archiwum Diecezjalnego w Kielcach*¹⁶, w której opublikowane zostaną przede wszystkim inwentarze zespołów parafialnych (w tym inwentarze ponad 5 000 ksiąg metrykalnych z ADK, najstarsze z wieku XVII)¹⁷, katalogi księgozbiorów historycznych z terenu diecezji, jak również szerzej rozumianej historii Kościoła. Byłoby to, z punktu widzenia badaczy struktur Kościoła katolickiego i społeczności jego wiernych, duże osiągnięcie, nawet w skali ogólnopolskiej. Warto również przypomnieć, że powstanie przyjaznego środowiska społecznych współpracowników/wolontariuszy Archiwum Diecezjalnego przyniosło już wymierne efekty w zakresie znacznego przyrostu publikacji dotyczących jego zasobu źródłowego¹⁸.

¹⁶ Zob. ADK, Dekret bpa Kazimierza Ryczana z 7 stycznia 2014 r. <http://www.archiwum.diecezja.kielce.pl/index.php/studium-historii/seria-wydawnicza> (dostęp: 17.02.2015 r.).

¹⁷ Zob. D. Olszewski, *akta Konsystorza Kieleckiego jako podstawa źródłowa do badań nad parafiami i duchowieństwem pierwszej połowy XIX wieku*, ABMK, 19 (1969) s. 5-30; S. Librowski, *Archiwum Diecezjalne w Kielcach*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Lublin 1985, kol. 881; Z. Guldon, *Księgi metrykalne z XVI-XVIII wieku w archiwach diecezjalnych w Kielcach i Sandomierzu*, w: *Dzieje Kielecczyny w historiografii Polski Ludowej*, cz. 1, red. Z. Guldon, M.B. Markowski, Kielce 1987, s. 76-93; *Archiwa Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*, opr. M. Dębowska, Kielce 2002, s. 43-44; R. Skrzyniarz, *Archiwum Diecezjalne w Kielcach*, „Archiva Ecclesiastica”, 4 (2007) s. 137-141. Ogólnie o znaczeniu archiwalnych zespołów parafialnych por. W. Kowalski, *Znaczenie archiwów parafialnych w badaniach nad dziejami przedrozbiorowymi*, ABMK, 75 (2001) s. 19-63.

¹⁸ M.in. P. Kardyś, *Średniowieczne dyplomy pergaminowe bożogrobców z Miechowa w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach*, w: *Rycerze, wędrowcy, kacerze. Studia z historii średniowiecznej Europy Środkowej*, red. B. Wojciechowska, W. Kowalski, Kielce 2013, s. 177-183; tenże, *Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych Archiwum Diecezjalnego w Kielcach*, „Rocznik Od-

Reasumując, powstanie TPADWKK i jego działalność zaktywizowały środowiska historyków Kościoła, archiwistów, genealogów i miłośników historii diecezji kieleckiej. Co ważne, przyniosły również skuteczne popularyzowanie niełatwej w szerszym odbiorze problematyki archiwów kościelnych, a szerokie zainteresowanie zarówno spotkaniami Towarzystwa i referowanymi zagadnieniami, jak i popularność kursu prowadzonego przy ADK dają nadzieję na trwałość podjętych inicjatyw.

działu Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej”, 4 (2013) s. 35-56; A. Kwaśniewski, *Rubrycele i schematyzmy diecezji kieleckiej (1808-1818)*, „Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej”, 4 (2013) s. 57-77; tenże, *Katalog rubrycel i schematyzmów polskich cystersów, znajdujących się w księgozbiore pod ręcznym Archiwum Diecezjalnego w Kielcach (1788-1816)*, „Hereditas Monasteriorum”, 1 (2012) s. 189-205; tenże, *Akta konsystorza generalnego krakowskiego jako zaczątek akt konsystorza generalnego w Kielcach (1797-1807)*, „Archiva Ecclesiastica”, 6 (2013) s. 51-76; K. Mastykarz, *Zbiory archiwalne w Archiwum Diecezji Kieleckiej w Kielcach dotyczące klasztorów męskich i żeńskich w XIX wieku*, (w druku).